

Fecr Yayınları: 485

TEVHİD RİSÂLESİ

Muhammed Abduh

Mütercim

Mustafa Behcet b. Muhammed Sâlim

Yayına Hazırlayanlar

Muhammed Mücahid Dündar

Habib Kartaloğlu

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Aralık 2021

ISBN: 978-625-8005-29-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındađ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

TEVHÎD RİSÂLESİ

Muhammed Abduh

Mütercim

Mustafa Behcet b. Muhammed Sâlim

Yayına Hazırlayanlar

Muhammed Mücahid DÜNDAR

Habib KARTALOĞLU

Ankara 2021

Muhammed MÜCAHİD DÜNDAR

1981 yılında Konya’da doğdu. İlk ve ortaöğretimi Konya merkezde tamamlamasının akabinde 1999 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitiminin ardından 2003 senesinde Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalında başladığı yüksek lisansını *Vehhabilikte Tevhid ve Şirk* başlıklı teziyle 2006’da tamamladı. Aynı üniversitenin Kalam Bilim Dalında başladığı doktorasını ise *Teşekkül Dönemi Kelâm Problemlerine Devrin Siyâsî-Sosyal Hâdiselerinin Etkileri* başlıklı teziyle 2013 yılında tamamladı. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak 2007-2011 yılları arasında Çanakkale ve İstanbul’da İmam-Hatip olarak görev yapan DüNDAR, 2011-2012 yıllarında Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Araştırma Görevlisi olarak bulundu. İslâm kelâmının teşekkülü, erken dönem İslam toplumunda din-siyaset ilişkisi, selefti akımlar, Ehl-i Sünnet düşüncesi, heretik akımlar ve çağdaş dinî akımlar alanında çalışmalar yürüten DüNDAR, 2013 senesinden beri Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim dalında Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.
mdundar@sakarya.edu.tr

Habib KARTALOĞLU

1984 yılında Sinop ili Boyabat ilçesinde doğdu. Orta öğrenimini 2001’de Boyabat İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 2005 yılında mezun oldu. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “*Şeyb Saduk ve Şeyb Müfid Bağlamında İmâmiyye’de Abbâri-Usûli Farklılaşması*” başlıklı teziyle yüksek lisansını 2011 yılında tamamladı. Aynı enstitüde “İslam Mezhepleri Tarihi” alanında başladığı doktora programını “*Şerif el-Murtazâ (ö. 436/1044) ve Şii-Usûli Gelenekteki Yeri*” başlıklı teziyle de 2016 yılında tamamladı. 2007-2010 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde İmam-Hatip olarak görev yaptı. 2010 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi oldu. Şii-İmâmiyye üzerine araştırmalar yapan Kartaloğlu, 2017 Ekim ayından itibaren aynı fakültede İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı’nda Dr. Öğr. Üyesi olarak görevine devam etmektedir.
hkartaloglu@sakarya.edu.tr

TAKDİM

Hamd ü minnet Allah'a, salât ü selâm Hazreti Âdem'den Hazreti Muhammed'e gelmiş geçmiş tüm enbiyâ ve onların izinden giden mü'minlere olsun. Mâlumdur ki Müslümanların hicrî 4. yüzyıldan itibaren müstakil bir ilim olarak telakki edip tedvinine devam ettikleri Kelâm'ın bidâyette kendisiyle anıldığı isimlerden biri de İlmü't-Tevhîd yâni Tevhid İlmi idi. Konusuna ve gayesine göre Kelâm'ın tanımlarını bir kenara bırakacak olursak bu ilmin aslı başlığını teşkil eden mevzûnun İlâhiyyat olduğunu, zât-ı Bârî'nin tevhidi, sıfâtı, ef'âli tevhidinin ispat ve müdafaası gibi konular olduğunu görürüz. İşte özellikle 18-19. yüzyıllarda İslâm dünyasının yaşadığı işgal, müstemlekelik, geri kalmışlık ve inanca yönelik saldırılar Müslüman aydınların tevhîd ve İslâm savunusunu bilimle nakli uzlaştırmaya eklektik bir tavırla sunmalarının yolunu açtı. Bu meyânda klasik kelâm tasnifinden farklı, çağın ihtiyaç ve gereklerine uygun yeni bir tasnifle yer yer ispatlayıcı, uzlaştırmacı ve savunmacı tarzı benimseyen ve "Tevhid" kavramını öne çıkaran modern dönem kelâm eserleri kaleme alınmaya başladı.

Elinizdeki eser, 19-20. yüzyılların siyasi ve kültürel ortamının ve yukarıda zikrettiğimiz sıkıntıların şâhidi olmuş ve çözüm adına tecrübe-i kalemiyelerde bulunmuş Mısırlı mütefekkir Muhammed Abduh'un 1880'li yıllarda Beyrut'ta sürgünde iken Arap dilinde kaleme aldığı *Risâletü't-Tevhîd* isimli Yeni İlm-i Kelâm dönemi eserinin tespit edebildiğimiz ilk ve en eski tarihli Türkçe tercümesidir. Eserin mütercimi Mustafa Behcet b. Muhammed Sâlim tercümeyle müstakil

bir adlandırmada bulunmadığından biz müşârun ileyh telife *Tevhîd Risâlesi* ismini münasip gördük. Buna sâik en mühim husus da -muhtemelen eski harflerle mahtût, çalışmamıza esas teşkil mütercim/müellif yazma nüshası o dönemde bilinmediği ve keşfedilmediğinden- Arapça matbu nüshadan eseri güncel bir üslupla Türkçe'ye kazandıran Prof. Dr. Sabri Hizmetli'nin (Fecr Yayınevi, Ankara 1986) tercümeyle *Tevhîd Risâlesi* ismini vermiş olması, bizim de bu isimlendirmeyi devam ettirmeyi uygun görmemizdir.

Bu eseri bazı ilaveler, dipnotlar, tahrirler ve müstakil bahislerle yayına hazırlarken başlıca şu esasları takip ettik:

1) Güncel Türkçede yaygın olarak kullanılmayan kelime ve terimlerin yazımında Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından hazırlanan *Kubbealtı Lügati* esas alındı. Ayrıca metnin sâir imlâsında umûmiyetle Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi tarafından benimsenen imlâ esas alındı.

2) Metinde geçen âyetler harekeli olarak verildi ve âyetin sonunda köşeli parantez içerisinde âyetin sûre ve âyet numarası belirtildi. Ardından mütercimin usûlüne riâyet edilerek söz konusu âyetin mütercim tarafından verilen meâli iki tırnak arasında nakledildi.

3) Metnin tamamında anlam bütünlüğünün sağlanması ve/veya cümledeki eksikliğin giderilmesi için bazı ilavelerde bulunuldu ve tarafımızca dipnotlarda yapılan açıklamalar köşeli parantez içerisinde belirtildi.

4) Yazma nüsha hâlindeki tercüme baştan sona, Muhammed Reşid Rıza tahkikiyle yayımlanmış matbu Arapça nüsha ile karşılaştırılarak müzâkere edildi ve metin, uygun görülen yerlere akışı bozmayacak küçük ilaveler ve notlarla desteklendi.

Son olarak bu zarif yazma nüshayı keşf ve tespit ederek yayıma hazırlanması hususunda bizleri teşvik eden hocamız Prof. Dr. Fuat Aydın Beyefendiye ve yardımlarını esirgemenen mesai arkadaşımız Arş. Gör. Furkan Ramazan Öge'ye teşekkürlerimizi arz ederiz. Âlemlerin Rabbi Cenâb-ı Hudâ, ilmi, mâzîden istikbâle haml ü nakleden ve bu uğurda sarf-ı gayret ve bezl-i himmette bulunan ehl-i sa'yin ecirlerini müzdâd eylesin.

Muhammed Mücahid Dündar-Habib Kartaloğlu
Sakarya, Aralık 2021

İÇİNDEKİLER

TAKDİM ----- 5

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ İLM-İ KELÂM VE *RİSÂLETÜ'T-TEVHÎD* ----- 11

A. Yeni İlm-i Kelâm Dönemi, Özellikleri ve Başlıca İsimleri -- 11

B. Muhammed Abduh ve Yeni İlm-i Kelâm'da *Risâletü't-Tevhid*-17

İKİNCİ BÖLÜM

ŞÂRİH VE MÜTERCİM MUSTAFA BEHCET B. MUHAM-
MED SÂLİM VE ESERLERİNE DÂİR ----- 25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHAMMED ABDUH'UN *RİSÂLETÜ'T-TEVHÎD* ADLI

ESERİNİN TERCEMESİ ----- 31

Mukaddimeler ----- 33

İslâmiyette Akıl ile Dînin Kardeşliğinin İlamı ----- 36

İlm-i Tevhîd'in Tedvini ----- 38

İslâm'da En Evvel Zuhûr Eden Hilâf ----- 40

Ma'lûm'un Aksâmı ----- 46

Müstahilin Hükümü ----- 47

Mümkinin Ahkâmı ----- 47

Mümkinin Bir Şeye Tevakkufu ile Bir Şeyden Vücûd İstifadesi
Arasındaki Fark ----- 49

Mümkinin Vücûdu Vâcibin Vücûdunu İktizâ Eder ----- 49

Mümkin Kat'iyen Mevcûddur ----- 50

Mümkinin Vücûdu Vâcibin Vücûdunu İktizâ Eder ----- 50

Hayât ----- 52

İlim ----- 54

İrâde ----- 56

Kudret -----	57
İhtiyâr -----	57
Vahdet -----	58
İtikâdı Vâcib Olan Sıfât-ı Semîyye -----	60
Sıfât Hakkında Mücmelen Söz -----	61
Cenâb-ı Hakk -Celle Şânühü'nün- Efâli -----	64
Efâl-i İbâd-----	70
Efâlin Hüsün ve Kubhu-----	75
İnsanların Bir Muîne İhtiyacı-----	83
Risâlet-i Âmme -----	86
Beşerin Risâlete İhtiyacı-----	90
Bir İtiraz ve Cevabı-----	94
Risâlete İhtiyacı Beyânda İkinci Meslek -----	95
Vahyin İmkânı-----	104
Vahiy ve Risâletin Vuku'ü -----	108
Rusûl-i Kirâm Aleyhimüselâmın Vazifeleri -----	110
İtirâz-ı Meşhur-----	114
Hazreti Muhammed -Sallallâhü Aleyhi ve Sellem- Efendimizin Risâleti-----	119
Kur'ân -----	130
Müslüman Dini Yâhud Müslümanlık-----	135
[İnsanın Terakkisiyle Edyânın Terakkisi ve Edyânın İslâm ile Kemâle Ermesi]-----	147
Târîhte Nazîri Görülmeyen Bir Sûratle İslâmiyetin İntişarı -	161
İrâdı Kolay Bir İtirâz -----	170
Hazreti Muhammed -sallallâhü aleyhi ve sellem-Efendimizin Getirdiği, Bildirdiği Şeyleri Tasdik -----	175
Hâtîme -----	179
KAYNAKÇA -----	183
EKLER -----	185
DİZİN -----	189